

Др ДРАГАН СУБОТИЋ

**ИЗ ДУХОВНЕ БАШТИНЕ: ЕПИСКОП
ИРИНЕЈ ЂОРЂЕВИЋ (1894–1952)**

Др Драган Суботић
УУ 11000 Београд
Институт за политичке студије

UDK: 929: 262.1

Овај знаменити архијереј Српске православне цркве* рођен је од оца Добросава и мајке Драгиње у селу Врчани, 22. маја 1894. Основну школу завршио је у Такову, а Богословију Светог Саве у Београду (са одличним успехом). Одмах по избијању Првог светског рата јавља се на војну дужност и на њој остаје до краја 1915. године када прима монашки чин. Том приликом је (поред световног имена Милан) добио монашко име – Иришеј. Као питомац Светог архијерејског сабора одлази у петроградску Духовну академију на више богословске студије. Ту остаје кратко, а услед веома оштре зиме прелази у Оксфорд, у Енглеску, где наставља богословске студије и са успехом брани дисертацију

* Овај прилог је део ширег рада – монографије на тему: „Епископ Иринeј Ђорђевић у духовној баштини српског народа” која је у припреми за штампу.

„Верски спорови 16. века”. По завршеним студијама, дуже време ради као секретар, а касније и шеф Српског бироа у Лондону држећи многа предавања и проповеди по разним местима, широм Енглеске. У земљу се враћа 1919. и бива рукоположен за јерођакона. Те године одлази у Атину ради допуне својих студија на тамошњем Православном богословском факултету. Већ 1921. године враћа се из Грчке и добија место суплента Богословије светог Саве у Сремским Карловцима. Ту предаје историју цркве, црквено право и грчки језик. За јеромонаха је рукоположен у Сремским Карловцима 1922. године. За асистента на Богословском факултету у Београду је изабран 1924. Тада поново одлази у Грчку, где докторира на Атинском универзитету одбранивши дисертацију „Утицај лутеранства на англиканску реформацију”. Следеће, 1925. године, изабран је за доцента Богословског факултета у Београду на Катедри за историју западних цркава. Године 1928. изабран за викарног епископа Сремско-карловачке архидијезезе, где је остао до 2. октобра 1931, када га Свети архијерејски сабор бира за епископа Далматинско-истарске епархије. (После смрти епископа америчко-канадског Мардарија био је до 1938. године администратор ове епархије). На дужности епископа далматинског провео је све до 1941. године када је од окупаторских власти интерниран у Италију у близину Фиренце. По ослобођењу Италије од стране савезника отишао је у САД, а 1949. године у Енглеску, где је изабран за предавача на чувеном Кембричком универзитету, где је и умро од срчане капи, у навечерје Велике госпојине 27. августа 1952.

Сахрањен је у Лондону 1. септембра 1952. на гробљу Бромтон. Како је својевремено извештавала лондонска „Порука” (бр. 7, од 16. септембра 1952), свечаном опелу које су одржали у цркви Св. Саве у Лондону, два православна епископа и двадесетак свештеника разних народности присуствовали су изасланици Њ. В. Краља, Њ. В. Краљице, Мајке Марије, Англиканске цркве, затим чланови Југословенског народног одбора и много избеглих Срба. Од покојника се у цркви опростио протојереј Милан Николић, а на гробу Слободан Јовановић и професор Универзитета у Кембриџу, знаменита др Елизабет Хил.

Слободан Јовановић је на гробу изјавио да Српска православна црква у њему „губи једног од својих најугледнијих и најречитијих претставника. Српски народ губи у њему једног од својих најврснијих синова...”²¹

1. Видети: др Предраг Пузовић, *Прилози за историју Српске православне цркве*, Ниш, 1997, стр. 331; *Епископ Далматински Д-р Иринеј (Борђевић)*, *Гласник*, Службени лист Српске Православне Цркве, бр. 9, 1952, стр. 201–202.

У „Цркви” календару Српске православне патријаршије за 1934. годину, за епископа Далматинске епархије Иринеја Ђорђевића записано је да од 17. јуна 1932. и данас дела штитећи интерес Православне цркве у том истакнутом делу нашег отачанства, са свима особинама доброг и мудрог архипастира. Нарочито се истиче радом својим на сређењу верског живота у коју сврху сазива свештеничке зборове своје епархије на којима се расправљају питања од практичне вредности, чиме се уједно смера и на то да се црквени живот у епархији уједначи. Покрет становника на острву Вису за прелаз у православну цркву обратио је живу пажњу његова Преосвештенства, те је његовим настојавањем овај покрет крунисан успехом, јер је за нову паству већ подигнут и освећен нови свети храм. Посветивши се свим силама да удовољи духовним потребама новопридошлих верних, Његово Преосвештенство умело је да цео овај покрет одржи на достојној висини, да не добије вид прозилитизма, што уистини и није; већ да остане као што у ствари јесте искрена спонтана жеља тежња наше браће онога краја да се нађу у крилу Православља”.²

У првом броју „Хришћанског живота”, месечног часописа за хришћанску културу и црквени живот, који је од 1922. до 1927. излазио у Сремским Карловцима (а потом и у Призрену), уредник Иринеј Ђорђевић (до броја седам) је окарактерисао двадесете године нашег века као доба „подељених срца и компромиса, полу-живота и полу-идеала... Наш духовни живот је јако редуциран и осиромашен, па се изгледа не нуждова у њима”, док се „Вође нашег културног живота, све се више отуђују од хришћанства и одрађају од Цркве Христове. То се прогресивно огледа у менталитету, науци, политици, раду и приватном животу наше интелигенције. Она много више култивише и развија интелект него дух; зато је много више интелектуална него спиритуална. Равнотежа је у томе давно изгубљена и слаби су изгледи да ће се скоро васпоставити”.³

У уводнио овог верског часописа напомиње се и потреба васпостављања апостолског епископства, дакле, религиозно-моралног оживљавања друштва: „Старање о верско-моралном стању и спасењу поверених душа захтева стални ближи однос и чешћи лични додир. Зато раније депресирајући магнатско и данашње кабинетско схватање епископства треба ради највиших интереса Цркве да уступи место апостолском епископству”.⁴

2. *Црква*, календар Српске православне патријаршије, 1934, стр. 58–59.

3. *Наша прва реч, Хришћански живот*, бр. 1, јануар 1922, стр. 3.

4. Исто, стр. 9.

Пошто је у уводном тексту „Наша прва реч” већ нагласио да се поратне свештеничке скупштине углавном баве питањима другог, удовог брака свештеника, проблемима свештеничких плата и учешћа у највишој црквеној власти, Иринеј Ђорђевић у априлу 1922, у тексту „Интереси Цркве и свештеничко материјално питање” (бр. 4, април, 1922), разматра захтеве свештеничког удружења за свештеничким систематским платама из државне касе. Оцењује га као „најнеповољније и најопасније по Цркву” излажући следећу аргументацију: „Свештеницима се, дакле, с правом пребацивала намера да досадашњу слободу свога позива замене рангом и положајем државних чиновника. Они се сами називају „државно-црквеним чиновницима”. То је природна и неизбежна последица примања „систематских плата из државне касе”, јер би они таквим једним актом и обавезама које отуда проистичу престали бити искључиво и чисто црквени службеници. „Величина бенефиција од државе повлачи за собом и одговарајућу величину зависности од ње и обавеза према њој...”⁵ Иринеј Ђорђевић подсећа свештенички сталез и на пеке друге димензије овог проблема, који није могао да се сведе само на материјалну страну: „Али треба да тражимо решење којим се неће спутавати и крњити слобода нашег позива, нити ће се у ма у ком смислу унизити и компромитовати у очима света они високи идеали којима смо се посветили. Ми такво решење видимо у напред поменутом трћем предлогу за регулисање свештеничког материјалног положаја: у црквеним и манастирским имањима и свима материјалним средствима која Цркви припадају. Место плата из државне касе, Архиепископски Сабор треба да издејствује слободу од државне контроле у руковању црквеном и манастирском имовином па је онда концентрисати и рационално искоришћавати под вођством стручних лица као, финансијера, шумара, агронома који би били у служби Цркве”.

Закључујући овај предлог, др Ђорђевић вели да црква треба да има своја средства за своје потребе, чиме се избегава њен претерани наслон на државу и омогућава што већа „самосталност и слобода, заснована на сопственим материјалним условима живота и рада”, који омогућавају истинско задовољење својих потреба, него што би то држава омогућила.

Поводом овога текста развила се жива полемика, тако да је јерођакон Ђорђевић био принуђен да одговори на приговор М. Анђелковића, председника Главног одбора свештеничког удружења иначе, објављен у „Веснику” (бр. 16) те године. Јерођакон Ђорђевић је био јасан у

5. Наведено дело, стр. 212–213.

ставу да никада у историји Цркве није било зло и опасност што су црквени службеници добијали своје главно издржавање из црквених средстава: „Напротив, то је и раније у разним облицима увек био прави црквени метод и главни извор свештеничких дотација. Па зашто се бојати да би та опасност наступила ако би се то издржавање систематски издавало из мудро искоришћених усредсређених и регулисаних црквених извора? Црква Христова нам својом природом, својом суштином, својом прошлoшћу говори да би систематске свештеничке плате на бази свих црквених средстава уз оправдану и потребну државну субвенцију и легалну контролу, значиле усавршавање старог, традиционалног, црквеног система, његову потпунију и савременију примену, која би задовољила свештенство и ојачала његов правилаи однос према цркви с једне и држави с друге стране.”⁶

О потреби духовног препорода српског народа др Иринеј Ђорђевић је говорио и на једном светосавском предавању у Богословији Светог Саве у Карловцима, у јануару 1923. године, када је тврдио да је толико многохваљена европска цивилизација без Христа почивала на безбожној игри читавога сплета легализованих и повлашћених страсти које су вешто скриване под звучним, модерним и привлачним именима: „Њену општу зграду није зидао Христос, него Маркс; њену политику није водио ап. Павле, него Макијавели; њену душу није васпитавао ап. Павле, него Спенсер, Џон Стјуарт Мил, Кант, Ниче, Маркс и премноги слични њима...”⁷

Неопходност хришћанске оријентације била је главна тема на предавању у организацији Женског хришћанског покрета у дворани Друге београдске гимназије почетком 1927. године, када је јеромонах др Иринеј Ђорђевић констатовао да је у XIX веку изгубљена духовна равнотежа, да су превладали материјални над духовним вредностима, предвиђајући попут епископа – Николаја скоро деценију раније – сав ужас Другог светског рата: „Шта посејемо, то ћемо и пожети. То је морални закон. Ако Европа једнога дана поново огрезне у крви, као што је некада огрезла стара Јелада поред свега свога духа и сјаја, што ће бити њена потпуно заслужена судбина.”⁸

Наиме, сматрао је јер. Иринеј Ђорђевић народ се подиже духовним подизањем појединаца, а вера и морал се јачају хришћанским духовним и моралним препорођавањем и оживљавањем друштва кроз

6. *Интереси цркве и свештеничко материјално питање*, *Хришћански животи*, бр. 6, 1922, стр. 355.

7. *О начелу духовном препорођају*, *Хришћански животи*, бр. 1–2, 1923, стр. 3–4.

8. *Неопходности хришћанске оријентације*, *Весник Српске Цркве*, мај–јуни, 1927, стр. 228.

појединце: „Тим једино правилним путем је пошао и Женски Хришћански Покрет. Он буди душе из савремене духовне учмалости и моралне неосетљивости: зове на узбуну, јер су у опасности највеће вредности које човека чине човеком – и окупља једномишљенике око заставе под којом се труди и бори за хришћански морал и за Христову веру.“⁹

Јеромонах др Иринеј Борђевић је промишљао и о односу Православља и социјалних проблема поводом Недеље Православља у великој дворани Универзитета у Београду, у марту 1928, свдећи овај проблем на утицај индивидуалистичке филозофије XVIII и XIX века као „законити пород западњачког развијеног, полупаганског хуманизма и индиректни жалосни праунук папског црквеног апсолутизма. Она је помоћу својих економских теорија свела ниво социјалног морала на ниво, који суверено влада у прашумама жарког појаса. Биолошке теорије XIX века су то правдале такозваном „природном неизбежношћу...“¹⁰

Јеромонах Иринеј вели и то да „тешка социјална тмора што Европу дави није више само питање хлеба, зараде, и равноправности. Све то јесте, али то није све. То више није ни питање капитала и рада, производње и пијаце, индустријске конкуренције и светскога мира. То су само опипљиви облици у којима се појављује суштина, есенција западне кризе: духовна и морална разбијеност личности па онда и неминовна дезоријентација морално оболелих њених социјалних импулса. То је био неизбежан резултат историјске злоупотребе разума у етици, етике у социјалном животу, а хришћанства и у једном и у другом. Зато је Запад данас пун међусобно најсупротнијих социјалних покрета и праваца, почевши од најнегативнијих облика социјалног револуционарства и крајњег анархизма па до ултрамонтанског папизма и наивно површног протестантског пијетизма.“¹¹

Заправо, закључује јеромонах Иринеј, никада Православље није тако и толико требало свету као данас јер његова животна улога никад није била ни већа ни судбоносија него данас. „Ми стојимо на прагу стварања православне културе и хришћанске цивилизације. То је последњи скривени смисао савремене светске духовне драме. Зато је Православље толико на ударцу и зато је његов положај тако тежак и толико мученички.“¹²

У том смислу поручивао је 1930. године – да Православље није религија мршаве и уоквирене људске логике, него „религија широка и

9. Исто, стр. 227.

10. Православље и социјални проблеми, *Вестник Српске Цркве*, март. 1928, стр. 183–184.

11. Исто, стр. 194.

12. Исто, стр. 198.

дубока, живописна и животодавна. Она је са материнском пожртвованошћу на срцу своје вековима носила и одгајивала децу своју...¹³

Управо зато, епископ далматински Иринеј, у предавању „Христос у бури”, одржаном на прослави Недеље Православља у дворани Радничке коморе у Београду, 20. марта 1932. године, просто ће узвикнути: „Наша цивилизација је под вођством материјализма погазила обе највеће заповести Божје: одводила је људе од Бога, отуђивала синове од Оца, учећи их како ће што више испљувати Лице Христово и исмејати законе речи Његове. Поколебавши веру људи у Највиши Ауторитет, у име цивилизације и разума, материјалисти нису хтели ни знати ни веровати да су тиме поколебали и оспорили све ауторитете уопште и одрешили зверове који сада прете да униште сву цивилизацију, т.ј. да полапају и спале све идоле у које су њихови духовни родитељи једино веровали, клањали им се као боговима и жртве им приносили...¹⁴

Доласком епископа Иринеја 1932. године, на Приморје, сагледава се тежак положај српског народа у Северној Далмацији, настао делимично и због губитка Задра, али и неравномерног привредног развоја овог дела земље, потпуно запостављеног и одбаченог у сваком погледу. Владика Иринеј сазва збор свештеника, на коме им упућује све програматске речи: „Наш циљ и наша мисија је срећа и благостање нашег народа на земљи, као предуслов среће и благостања на небу. Живи, будни носиоци сваког дела благог – у живом организму. Зато: напоље из црквене порте, у народ, у живот, да се, уморни од благотворног, стваралачког рада, с народом скупа вратимо у цркву да у заједничкој молитви иштемо благослов и помоћ Оца Небеског...¹⁵ Захваљујући овој акцији, основани су – Свештенички дом, Епархијска привредна задруга, Посмртни фонд, Библиотека. „Сва три пропала Манастира се из темеља регенеришу и оспособљавају за активну улогу у народном животу: материјални положај свештенства се реформише у срећном правцу итд...¹⁶ Ова акција Цркве је ометена крајем 1934. године од стране појединих грађанских staleжа, управо онда када се кренуло на изградњу ђачког дома у Шибенику, а излаз из овакве ситуације је пронађен у развијању задругарства међу Србима – Морлацима у северној Далмацији. У интервјуу „Политици” од 10. новембра 1936. епископ Иринеј истиче да се једино тако може „сиротој Далмацији да помогне да се сама може помоћи. Остало ће само собом доћи. То помагање мо-

13. Недеља Православља, *Весник Српске Цркве*, фебруар–март 1930, стр. 39.

14. *Христос у бури*, *Весник Српске Цркве*, март, 1932, стр. 455.

15. *Северна Далмација – некад и сад*, Београд, 1939, стр. 12.

16. Исто, стр. 13.

ра бити брзо, искрено, ванпартијско и доследно, остављајући задругарству да само реши своје задатке и преброди своје тешкоће... Ја другог, краћег, бољег и сигурнијег пута не видим и не знам. Нека се наше ишчезле крвне задруге што пре и више накнаде данас једино могућим задругама и безброј невоља ће ишчезнути као дим. Само тако и једино тако, лепа, дуго сањана и много вољена Далмација ће постати оно што је заслужила да постане."¹⁷

Приликом освећења храма Св. Ђирила и Методија на Вису 1933. године, како су извештавале тадашње новине, у првом реду „Глас”, орган „Привредно-културне матице за Сјеверну Далмацију”: „Већ при првом сусрету Владика Иринеј упућује своју прву ријечу духу тих наших славних традиција: „Брат је мио – које вјере био!” Ово није само израз тренутног расположења него суштина вјере Христове, па је Преосвећени Владика нагласио ову мисао и на освећење храма, јер по Христовом учењу „Бог је љубав” и ко би у име Христово и у име Божије смио мрзити брата свога!?... Владика далматински г. др. Иринеј постао је духовни вођа Сјеверне Далмације зато што у свакој пригоди изражава најлепше идеале хришћанске, славенске и народне у дивној хрмонији. Зато се је за њим занијела цијела Далмација и зато га прати „и на суву и на мору”...“¹⁸

Свечаност на Вису био је „само један одломак оне велике и лијепе улоге коју је г. Иринеј Ђорђевић створио на нашем приморју у ово кратко вријеме откад се међу нама налази и срећа је што један овакав просвећени духовник показује на сваком кораку, па и при освећењу вишње цркве, са каквим духом треба да буду испуњене наше хришћанске цркве.”¹⁹

Овај рад на ширењу православне вере у Приморју често је поједицима служио као аргумент за неосноване оптужбе да је реч о некаквом „прозелитском” раду, али, то није наилазило на опширније одјеке у ондашњој јавности, пошто је било више него очигледно да пастирски рад овог духовника Српске православне цркве пема ничега заједничког са овом појавом, иначе карактеристичном за католичанство и Католичку цркву, кроз историју, на овим просторима.

У „Косовској пародној читанци” из 1940. пренета је беседа епископа Иринеја на Далматинском Косову, на прослави 550 годишњице Видовданске битке са Турцима. Епископ Иринеј је подсећао Србе у

17. Исто, стр. 4.

18. *Националне и религијске манифестације на Вису, Глас*, бр. 170, 1933, стр. 1–2.

19. Исто.

Далмацији на њихово косовско порекло и предање речима: „Кад су наши преци дошли у ове крајеве, понели су са собом и Лазара и Косово, и Видовдан и све што они нама значе и говоре. Зато, и само зато су подигли ову нашу светињу, нашу далматинску Лазарицу, посветили је светоме Кнезу-Мученику Косовскоме и указали нам пут којим треба да идемо, веру која треба да нас испуњава и снажи и витештво, без кога нам нема часнога опстанка ни достојне улоге међу народима. Шта све то значи? Значи да Срби не могу бити без Косова, вере и славе његове, ма где се налазили”.²⁰

На Далматинском Косову, код цркве Лазарице, на Видовдан 1932. године, „појавио се први пут нови далматински владика г. д-р. Иринеј Ђорђевић. У исти мах то је био – вели г. Лазар Матић, секретар Привредно-културне матице – његов први сусрет са великом масом српског народа у Далмацији. Као син Шумадије, Владика је инстинктивно осетио сву лепоту и вредност онога духа, који окупља овај народ око Лазарице и важност задружних мотива, који се преплићу са прастарим мотивима нашег народног бића. Већ тога дана, Владика се приближио народу, а народ је у њему упознао свога Владику. Дух Шумадије и Северне Далмације упознали су се и заволели. То је почетак социјалне и задружне акције Владичине, која ће се и даље наставити.”²¹

Кроз Светог Саву, пише епископ Иринеј, у Читанци о Светом Сави, 1935. године, Провиђење је одговорило на молитве младе српске нације и кроз њега као кроз најчистији канал убризгало у дух и душу српског народа онај виши животни балсам, онај животворни сок који је једино могао очувати свежину и чистоту народног духа кроз сву нашу ћудљиву народну историју,²² уз наглашавање да је најбоље знао душу и потребе српског народа „и да наш народ још није дао ни једну личност која би се у томе могла упоредити са првим српским Просветитељем. Зато је немогуће знати историју српскога народа и не увидети да је Свети Сава био анђео хранитељ његов, добри дух који је за живота као и после смрти увек и у најцрњим данима лебдео над Српском Црквом и судбином Србиновом као јасна звезда водиља у мрачној ноћи.”²³

У „Православном мисинару” 1970. године прештампан је Иринејов текст: „Анђео чувар српског народа”. Посебно је значајан онај одељак где се вреднује Свети Сава као „анђео хранитељ његов, добри дух

20. *Косовска народна читанка*, Београд, 1940, стр. 18.

21. Исто, стр. 75.

22. *Свети Сава као наш духовни преродилац*, *Читанка о Светом Сави*, С. Карловци, 1935, стр. 105.

23. Исто, стр. 106.

који је за живота као и после смрти увек и у најцрњим данима лебдео над Српском Црквом и судбином Србиновом као јасна звезда водила у мрачној ноћи. Покушајте да из историје народне и наше Цркве издвојите надањујућу личност Светог Саве, његова дела и све што је везано за њега, па ћете видети да би то значило више него извадити душу из тела. То би значило избацити из народног живота баш ону личност у којој су олицетворени сви духовни идеали којима је наш народ живео. То је било јасно чак и нашим вековним угњетачима Турцима, јер су видели да српски народ није без вође; да Свети Сава и после смрти живи у народу као пастир и вођ, чува и води душу свога стада, невидљивим путем бодри и снажи дух народни.²⁴

Епископ Иринеј се нарочито истицао радом на сређивању верског живота у својој епархији, „у коју сврху сазива свештеничке зборове своје епархије, на којима се расправљају питања од практичне вредности, чиме се уједно смера и на то да црквени живот у епархији изједначи. Висока наображеност није одвојила срце Његовог Преосвештенства од народа из којег је поникао. Он је остао исти такав какав је био у свом најранијем детињству: пријазан, предусретљив, тих и болећив. У Његовој епархији постоји невероватно тесан контакт између верника и високог пастира. Врата Епископије увек су отворена за онога ко тражи утеху, савет, помоћ и топлу реч...“²⁵

То је итекако видљиво у Светосавској поруци 1940. године, одаслатој пастви из Шибеника, где се у три владикина аманета – „Срби, на посао!“ „Срби, будите сложни!“ и „Срби, у храм и на молитву“ – оцртава национално-духовни програм српског народа уочи Другог светског рата, који му је донео до тада незабележена страдања и патње: „Упућујући вам свима ове три молбе – три аманета, као одговоре на многа ваша питања и тражења путоказа на савременој нашој раскрсници, молим се Богу и највећем Југословену свих времена, данашњем српском Светитељу и Просветитељу, да сви ви и цео народ југословенски, на челу са нашим младим Краљем и славним домом Карађорђевића, будете вазда вођени духом Божјим, а молитвама благословом Светога Саве закриљени од свих знаних и незнаних сила зла и таме, како не би доживели да будемо искушани више него што можемо поднети...“²⁶

Интересантна су и Иринејева разматрања на тему „Калвинизам у Англиканској Реформацији“, објављена у листу „Богословље“ 1927. го-

24. *Анђео чувар српског народа, Православни мисионар*, бр. 1, 1970, стр. 8.

25. Њ. Св. Патријарх др Гаврило, др Николај, др Иринеј: *Рај и мир*, бр. 233, стр. 25–26.

26. Видети наведену посланицу, стр. 1–2.

дине. Ова историјска разматрања из његовог докторског рада, одбрањеног у Оксфорду, „Верски спорови 16. века”, односно у Атини – „Утицај лутеранства на Англиканску реформацију”, била су истакнута као нарочито успеле и научно основане творевине. Чланцима у „Хришћанском животу” и неколиким студијама у „Богословљу”, др Иринеј стекао је глас високопродубљеног духовног писца. „Његове проповеди биле су штампане у многим едицијама и биле су превођене на стране језике”.²⁷

Епископ Иринеј је писао у августу 1938. и о жичком неимарству епископа Николаја, у светој Жичи, која „није никад народу нашем била рушена. Свакој нашој живој, српској и православној души је жив сваки камен ове светиње, био он у голом камењу или у велелепним зидовима ове древне задужбине. У сваком њеном камену и свакој шаци песка живе: нада и вера, дух и видици, мотиви и идеали начела и методи, сузе и молитве, чежње и уздаси, жалости и радости, којима је живела душа наше историје, остварујући синове наших највећих синова и наших најбољих поколења”.²⁸

Исто тако, епископ Иринеј се огласио и поводом благоупокојења патријарха српског Варнаве, 23. јула 1937. године, пишући за овог високог архијереја Српске православне цркве да је био неуморан у сваком погледу, јер: „Стварно уједињење наше Цркве, раније исцепкане у шест разних законодавних, административних, финансијских и јерархијских подручја, великим је делом извршено у доба патријарховања блаженоупокојеног Варнаве, који је у свима тешким и деликатним пословима видно и активно радио од првих дана нашег народног и црквеног уједињења, сарађујући са својом сабраћом као Митрополит Скопски и дајући доцније иницијативу у својству Поглавара Цркве. За епохална дела на овим подручјима је његово име везано на најразније начине па ће као такво сачињавати важан период у историји наше Цркве. Он је у својим епархијско-архијерејским и црквено-поглаварским канонским визитацијама прокрстарио сву Југославију уздуж и попреко за 7 година свога патријарховања. Чак га добро зна и никад га заборавити неће ни наша, лепа, удаљена Далмација, коју је посетио и богато обдарио. И са те пастирске и црквено-националне стране његова неуморног рада за добро Цркве, државе и нације познаје га свака Епархија наше Патријаршије, а у најтежим временима је незаборавну успомену оста-

27. Као под бр. 25, стр. 26.

28. *Пастирски глас*, бр. 28, 15. август 1938, стр. 2.

вио у нашој класичној Јужној Србији, која га никад неће и не може заборавити.”²⁹

Те године епископ Иринеј се огласио и у „Хришћанској мисли” текстом „У спомен Патријарха Варнаве” записујући и то да је блаженоупокојени Патријарх био „расни, широкогрудни Србин и патриота од главе до пете. Такав је био по души, по оријентацији, на речи и на делу, целога живота. Волео је и будно чувао своје, а поштовао и чествовао све што је поштовања и чествовања достојно, па ма чије било... Патријарх Варнава је у једној својој проповеди рекао да је наш народ подигао „храм уједињења народне моћи и свести”. Томе и таквом народном храму је он био један од неуморних неимара, свештеника и чувара. Тиме је и као Владика и као Српски Патријарх само наставио и учврстио ону светосавску традицију наше Цркве за очување наше народне свести и стварању наше националне државе која сачињава праву садржину њеног тешко стеченог и скупо плаћеног атрибута: Светосавска народна црква...”³⁰

Од 1923. године епископ Иринеј је био генерални секретар Националног савета „Светосавског Савеза за Међународно Пријатељство помоћу Цркава” и у том својству је учествовао на разним међународним конференцијама (у Цириху, Синаји, Штокхолму, Атини, Женеви, Оксфорду, Новом Саду и Прагу). Сем тога, бележи се да је три године био председник Удружења свештенства Српске православне цркве и активни председник Удружења Велике Британије и Америке у Југославији.

Још 1925. године, у „Веснику Српске Цркве”, епископ Иринеј је написао интересантан текст о Светском савезу за јачање међународног пријатељства помоћу цркава, образлажући мотиве који су условили појаву овог међународног савеза хришћана и њихови црква. У том смислу, он истиче значај ове организације после Првог светског рата основане „са циљем да наглашавањем братства народа у Христу допринесе споразумном третирању и мирном решавању свих питања која могу бити повод за рђаве односе и кржаве сукобе међу народима. Тај покрет се појавио прво у Енглеској, на састанку преставника разних конфесија у Енглеској у Ехтер холу у Лондону, 6. маја 1907 године, где је припремљен и представницима свих хришћанских конфесија у Енглеској, и Америци послан један мемоар, а затим у немачком и францу-

29. *Блаженоупокојени Патријарх Српски Варнава 29. 8. 1880 – 23. 12. 1937*, Вардар, 26, календар Кола српских сесћара, за 1938, стр. 16.

30. *У спомен Патријарха Варнаве, Хришћанска мисао*, бр. 8, 1937, стр. 107.

ском преводу разаслан по целом европском континенту и предан Нелидову, председнику Хашке Конференције, са потписима највиђенијих јавних радника у Енглеској и Америци. У мемоару се захтевало да хришћанске Цркве у свом корпоративном својству врше јачи утицај у корист мирног решавања међународних питања. Тако је почео активан покрет да се Цркве заинтересују питањем мира у свету...³¹

О духовним и осталим јавним активностима епископа Иринеја у северној Далмацији обиље података проналазимо и на страницама „Гласа”, органа Привредно-културне матице за Сјеверну Далмацију, народном зборнику који је у Шибенику, излазио од 1929. до 1937. Епископ Иринеј је био душа и покретач овог гласила, у чијем је првом, програмском броју, изашлом у Шибенику, 21. марта 1929, констатује тужна чињеница: „Наш глас много пута губи се као кроз мећаву и претвара се у очајнички вапај, али и у овом најтежем добу, ипак, јављају се знаци нашег спасавања у том што се најбољи људи нашега народа из Сјеверне Далмације прикупљају и налазе заједно, да траже излаз из овог тешког стања, као што се и морају прикупљати људи да се заједнички спасавају у вијавицама и наметима. Најразумнији сељаци, најбољи учитељи и свештеници, агрономи, професори, љекари, правници, инжињери, ветеринари, своје мисли и бриге посвећују овом напаћеном дијелу своје Отаџбине, да сачувају наша огњишта од пустоши, да наши крајеви опет оживе. Изабранији трговци, обртници, индустријалци, виде у том и за се једино могући развој”.³² У овом прогласу, чији су потписници др Урош Десница, председник, Лазар Матић, секретар, Анте Оштрић, подпредседник, и десетак чланова Управног одбора, инсистира се и на зближавању два народа и вере, које живе на овом простору, све ради заједничке добробити и напретка народног.

Пошто је на конференцији православног свештенства Епархије далматинске, одржане од 14. до 16. марта 1933. у Шибенику, одлучено да се оснује Привредна задруга епархије далматинске и Православни средњошколски интернат. Одлучено је, такође, да се укине свештенички бир и да живље учествује свештенство у социјалном и општекултурном животу епархије. Ове одлуке су разматране и на годишњој скупштини Привредно-културне матице за Сјеверну Далмацију и на седници Управног савета епархије.

У свим овим активностима итекако је била запажена улога епископа Иринеја, који се у априлу 1933. године, у својству председника

31. *Светиски савез за јачање међусобног пријатељства цркава*, *Вестник Српске Цркве*, јун, 1925, стр. 386–387.

32. *Глас*, бр. 1–2, 1930, стр. 1–2.

Привредно-културне матице, обратио епархијанима: „Привредно-културна матица хоће да у нашим крајевима учини оно што појединци и мање групе не могу учинити. Да би то постигла, она се труди да прикупи растурене, здружи раздружене, и уједини разједињене; све у име већег, општег добра, и лакшег бржег заједничког истинског напретка и благостања народа у нашим крајевима... Идући тим путем тим циљевима, она иде путем богоугодним, путем свенародним, путем братољубивим, путем свих најбољих који су човекољубиво на земљи ходили и истински браћи својој служили.”³³

Привредно-културна матица за Сјеверну Далмацију, основана 1928. године, у згради Соколане у Книну, захваљујући управо епископу Иринеју, имала је великог утицаја на привредни развој, а поготову просветно-културни и духовни развитак овог још у то доба – забаченог и од стране власти – итекако запостављеног дела државе.

Епископ Иринеј је неуморно обилазио епархију, проповедао и служио архијерејске литергије по црквама, свуда тамо где је било православних Срба. Чувена је и незаборавна пастирска посета Дрнишу, средином октобра 1933. године, када је позивао на слогу православних и католика, поготову на овом подручју где је била јака прозелитска, унијатска акција Католичке цркве. Тада је епископ Иринеј рекао и ово: „Када смо ми у Србији, гдје смо сви били Срби православни, мислили на то како ћемо нашу заједничку кућу проширити, ми нисмо питали: јесу ли тамо, куд се она има простирати, православни или католици, ми смо знали да су тамо наша браћа. Тај се проблем код нас у Србији уопште није ни постављао. Кад ово кажем, ја сам сигуран да ме нико неће демантовати. Руководећи се једино оном светосавском: „Брат је мио, које вјере био...”³⁴

Редовна годишња скупштина Привредно-културне матице за Сјеверну Далмацију, одржана је 15. марта 1934. у сали Епископије у Шибенику. Уочи скупштине високо је вреднован рад њеног председника – епископа Иринеја: „Претсједник наше Матице, који је најизразитије оличавао и изражавао њене идеале, престављајући јединственост народних тежњи и особина Сјеверне Далмације као и Шумадије и изражавајући државни и народни дух – показао је пут којим треба и даље Матица да иде, а други сада треба да наставе оно што је он са управом Матице са великом љубављу проповодио.”³⁵

33. *Глас*, бр. 143, 7. април 1933.

34. *Глас*, бр. 166, 20. октобар 1933.

35. *Глас*, бр. 189, 2. март 1934.

Поред Патријарха Гаврила Дожића и епископа Николаја Велимировића, и епископ Иринеј је имао знатног удела у 27-мартовским збивањима 1941, а и касније, када је уследила окупација земље. Пошто није напустио своју епархију, италијански окупатори су га интернирали у Италију, где је живео у нечовечним условима. Ослобођен је од стране савезника и убрзо отишао у САД, а по завршетку рата стигао је у Енглеску, где је у Оксфорду био професор. Из послератних збивања у Лондону бележи се његово неслагање са политиком Југословенског народног одбора, на чијем је челу био Слободан Јовановић, а више пута је реаговао и на прогањање високе јерархије Српске православне цркве у земљи од стране власти која је све чинила да задржи утицај и контролу у цркви.

После 26 година од пресељења на онај свет, по одредбама теста-мента који архијереји пишу сваке године, посмртни остаци епископа Иринеја Ђорђевића пренети су у његово родно село, подно Рудника, и сахрањени на локалном гробљу.

Овај скромни био-библиографски прилог је допринос да се поближе осветли овоземаљски животни пут овог архијереја Српске православне цркве, који је итекако оставио трага у духовној баштини српског народа у XX веку.

PATRIMOINE RELIGIEUX: ÉVÊQUE IRÉNÉE ĐORĐEVIĆ (1894–1952)

L'auteur a consacré ce texte à l'évêque Irénée Đorđević, docteur en théologie, né en 1894 au village de Vrnčani, en bas du Rudnik. Avant la Seconde guerre mondiale il était à la tête de l'éparchie dalmatoisienne. En 1941 il fut déporté par les occupants italiens à Florence. Après la guerre, il enseigna à l'Université d'Oxford et c'est dans cette ville qu'il mourut en 1952. Ses cendres furent transférées en 1997 en Yougoslavie et ensevelies dans son village natal. L'auteur expose les idées nettement anti-communistes de cet évêque et analyse les activités théorique et pratique que ce théologien déploya, entre les deux guerres en Dalmatie.

Dr Dragan SUBOTIĆ